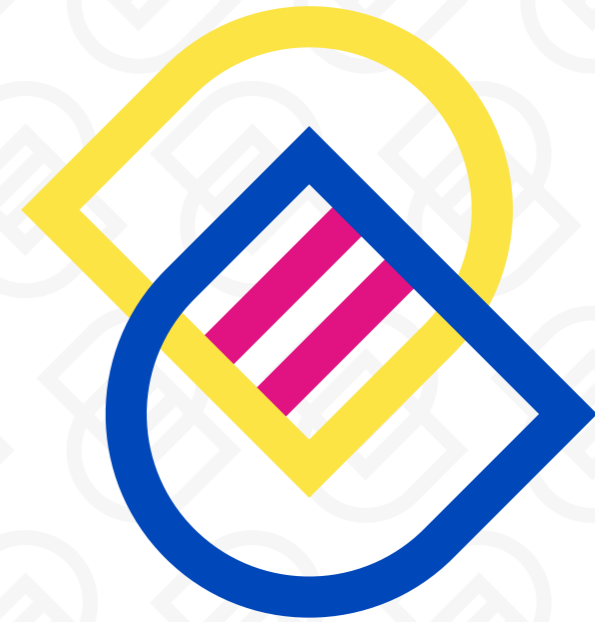

**_DEL CONFLICTE
LINGÜÍSTIC VALENCIÀ
ALS CONSENSOS DEL MULTI-
LINGÜISME "AUTOCENTRAT"**

Miquel Nicolás Amorós

**Càtedra de
Drets Lingüístics**

Miquel Nicolàs Amorós. Professor TU de Filologia Catalana a la Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació de la Universitat de València. S'ha especialitzat en temes d'història social de la llengua catalana i en diversos aspectes de lingüística aplicada, com ara gestió dels serveis lingüístics, relacions interlingüístiques i multiculturalitat, anàlisi crítica del discurs o didàctica de l'escriptura acadèmica. En tots aquests camps ha publicat llibres i articles en obres miscel·lànies i revistes especialitzades.

© 2020 MIQUEL NICOLÁS AMORÓS

Directors:

VICENTA TASA FUSTER

RAFAEL CASTELLÓ COGOLLOS

Edició:

ISBN: 978-84-0919-911-2

**DEL CONFLICTE LIN-
GÜÍSTIC VALENCIÀ
ALS CONSENSOS DEL
MULTILINGÜISME
"AUTOCENTRAT"**

AUTOR:

Miquel Nicolás Amorós

Introducció

Parlar de la realitat lingüística és una activitat complexa per raons diverses. D'una banda, la mateixa naturalesa proteica de l'objecte. Les llengües són éssers vivents, de contorns imprecisos, que s'adapten a múltiples situacions canviants i no es troben mai en una situació estàtica, ni tenen un perfil nítid. De fet, les llengües com a tals, amb un nom més o menys problemàtic i unes certes fronteres, existeixen en tant que construccions prou recents en la història de les societats humanes. Construccions que s'alcen sobre dades físiques objectives, que varien al llarg del temps: un repertori de sons, una suma de paraules, una combinatòria morfosintàctica... Sobre aquestes dades tangibles, les llengües esdevenen construccions percebudes i condicionades per una suma de factors històrics, de tipus demogràfic, polític, socioeconòmic o cultural.

I a aquesta dificultat intrínseca s'afegeix la complexitat que aporten els observadors múltiples, que modifiquen la naturalesa de l'objecte i l'interpreten d'acord amb el lloc que ocupen en el mapa polític i la piràmide social. Encara més, l'observador de la realitat lingüística no pot separar-se de la matèria que aborda. Això val per a lingüistes, comunicadors o docents, però també per a qualsevol ciutadà que faça servir una o més llengües com a instruments pràctics, sense reflexionar-hi de manera intencionada. Sempre es parla d'una llengua, o de diverses alhora, amb el mateix material comú que nodreix la comunicació verbal.

Aquesta observació preliminar pretén fer explícita la dificultat d'arribar a formulacions concloents en qüestions de llengua. Perquè en realitat les llengües no es diluciden sols en el terreny de la comunicació, sinó en el de l'actuació social. Dit altrament, amb les paraules intercanviem informació, en efecte. Però sobretot modifiquem els estats del món que ens envolta: actuem en ell i sobre ell amb les paraules, organitzades en codis específics i d'acord amb unes convencions discursives precises.

Aquesta constatació elemental val per a tots els racons del món. Però en cadascun d'ells adquireix uns perfils singulars. La societat valenciana ocupa un

segment de l'ampli corredor de la Mediterrània occidental, que des de temps immemorial vinculava el sud-est de la península Ibèrica amb l'espai transpirinenc. Una terra de pas, afaiçonada per aportacions civilitzatòries ben diverses, que ingressa, de manera conflictiva, en el temps/espai de l'Europa cristiano occidental a mitjan segle XIII. Hem al·ludit a la noció de "conflicte" perquè, en efecte, la història col·lectiva dels valencians es pot entendre com una alternança d'episodis de conflicte amb consensos laboriosament construïts. Ni més ni menys que qualsevol altra societat humana. Però amb les especificitats que proporcionen la geografia i la història pròpies.

Quant a l'espai, el territori valencià és un entorn natural transformat per l'acció col·lectiva, amb dualitats marcades. Un espai de configuració fusiforme, en un eix longitudinal nord-sud, amb cinc-cents quilòmetres de costa, i un acusat contrast entre les comarques del litoral i les de l'interior. Les formes en què s'ha delimitat i dividit el territori valencià pertanyen tant a l'ordre físic com a l'històric. En efecte, quant a la història caldria considerar tres sèries interdependents: les poblacions, la generació i distribució de la riquesa material, les creacions culturals i simbòliques.

Les tres es poden rastrejar des d'èpoques remotes, anteriors fins i tot a la romanització. Però ja hem avançat que el nostre relat té unes arrels històriques definides, que s'enfonsen en els inicis de la tardor medieval. Tanmateix, a fi d'evitar una prolixitat innecessària, passarem de puntetes per tots els substrats històrics precedents i ens centrarem en els darrers cinquanta anys d'història contemporània. Al cap i a la fi, la filiació del nostre present, tot i que té unes arrels seculars, només es pot reconstruir fins on les mediacions de causa-efecte tenen una certa versemblança. Més enllà d'un determinat límit, les boires de la història oculten més que desvetlen.

En les pàgines que segueixen considerarem la interacció entre els diversos factors que hem presentat, tot assumint que conflueixen en les llengües del nostre entorn, que no s'esgoten en l'esquema de bilingüisme legal. O més ben dit, en l'existència de dues llengües oficials, castellà i valencià, que sobre el paper haurien de gaudir de les mateixes prerrogatives legals i, *de facto*, les mateixes oportunitats d'ús. El panorama lingüístic i sociolingüístic que un observador amatent pot reconèixer pertot arreu del nostre territori inclou més dinàmiques

interlingüístiques de les que hi havia dècades arrere, quan els contacte de llengües es produïa sols entre valencià i castellà. Avui s'ha incrementat notablement la nòmina de grups lingüístics nous i situacions comunicatives inèdites. Ens acostem a les societats europees complexes, on als grups tradicionals de referència s'han afegit minories ètniques que aporten el seu bagatge lingüísticocultural, a fi de conformar aquell *melting pot* que caracteritza les societats avançades. Ara bé, aquest escenari multilingüe no ens ha de fer perdre la perspectiva. El nostre propòsit és reflexionar de manera succinta sobre el passat, el present i el futur de la llengua, del valencià, tot assumint la centralitat d'aquest en la cohesió de la societat valenciana, en la representació pública dels seus interessos i, al capdavant, en el seu desenvolupament material i cultural.

Notem que hem optat per un apel·latiu, *valencià*, que els parlants fem servir a diari, de manera natural. Però aquesta naturalitat aparent és un parany. Com gairebé totes les realitzacions de la cultura, el referit apel·latiu és una construcció conformada per la història, el resultat d'ajusts i transaccions, de guanys i pèrdues, d'afirmacions i retrocessos que s'han anat sedimentant generació rere generació. En l'exposició l'alternem amb el sintagma *la nostra llengua* i amb les denominacions de *català* i *llengua catalana*. També hi considerem a grans trets les conseqüències d'activar un nom o l'altre, per bé que el referent siga el mateix. Al capdavant, la sempiterna qüestió de noms ve a resumir en bona mesura els avatars que ens han conformat al llarg dels segles, fins esdevenir la societat plural, complexa i oberta que som avui.

Val a dir que en aquestes pàgines el lector familiaritzat amb la bibliografia sociolingüística a l'ús trobarà molt poques novetats. El document es concep com un seguit de reflexions sobre la situació global del valencià. Fa una ullada a alguns dels àmbits principals de discussió i se situa dins de l'espai multilingüe que el valencià comparteix amb la llengua comuna, el castellà o espanyol, però també, cada dia més, amb l'anglès com a *interlingua* primera i amb les llengües de les minories de migrants o residents instal·lats a casa nostra. No cal dir que incorporem a aquest retrat sociolingüístic de la societat valenciana les descripcions de síntesi (Piquer Infante 1996, Pardines & Torres 2011; Tasa 2016, Tasa i Bodoque 2016, Viadel 2012) i les reflexions (Sanchis 2012, Boira 2010 i 2012,

Mollà 2014) que s'han anat publicant en les darrers temps i que regradem per l'enorme càrrega suggestiva que contenen.

Primera part

CAP A LA FIXACIÓ DELS USOS

COMUNICATIUS

Qualsevol descripció de l'estat de salut social d'una llengua ha de considerar una distinció clàssica entre el *corpus*, la situació del conjunt de repertoris formals que configuren el sistema lingüístic, des dels sons als textos agrupats per gèneres discursius, i l'*status*, el grau de suport sociopolític i normatiu amb què compta la llengua en qüestió, aspecte que depén en bona mesura del nombre de parlants, el grau de sobirania política i el potencial socioeconòmic de la comunitat lingüística que la fa servir. Encara podríem afegir-hi un tercer àmbit, el de la consciència lingüística, que integra un seguit de dimensions simbòliques, indispensables per a mantenir cohesionat el grup de parlants: el nom de la llengua, que és la base de la identitat lingüística compartida, les actituds lingüístiques dels parlants, les normes d'ús i la seguretat lingüística amb què fan servir els repertoris formals en cada context de comunicació, etc. El conjunt de l'activitat lingüística es pot descriure com una complexa trama de relacions múltiples entre aquests tres vèrtexs: els àmbits d'ús, determinats per l'*status*, el *corpus* i els fenòmens de consciència lingüística (Nicolás 1998).

Mirarem de repassar la situació del valencià quant a aquestes tres dimensions. Comencem per l'*status*. Per a centrar la discussió cal disposar de dades objectives, fefaents i contrastades. Ara mateix, en el moment precís de bastir aquestes reflexions, quants valencians parlen valencià com a llengua primera, o segona, a més de castellà o d'alguna altra llengua tercera? En quins contextos: a casa, amb parella i progènie, a la feina, amb el veïnat i al carrer, en els intercanvis comercials, en el temps de lleure? Amb quin grau de solvència usen el valencià en cadascuna de les quatre habilitats lingüístiques, entendre, parlar, llegir i escriure, que tenen lògiques prou diferenciades? I, a més de les pràctiques lingüístiques observables, quina opinió tenen d'aquesta llengua, quin grau de legitimitat social o pública li atorguen? Com se senten còmodes denominant-la? En trauen alguna derivada política, del seu ús? Aquestes preguntes i altres de similars apareixen habitualment en els qüestionaris a l'ús, quan hom es planteja de recollir dades dels parlants directament. Quan se'ls inquireix sobre les pràctiques comunicatives que duen a terme i les actituds connexes que les sustenten. Respostes que han de ser amb procediments estadístics idonis, a partir d'enquestes convenientment testades. Fins ací no hi ha res que no ens resulte familiar.

Ara bé, les xifres relatives a la comunicació lingüística en la societat valenciana són per definició inestables. Ho són de manera intrínseca, per les limitacions inherents a tot instrument analític basat en enquestes, per més refinades que siguin aquestes. D'entrada, sempre es pot qüestionar la validesa i representativitat de la mostra seleccionada per a ser objecte d'enquesta. Però a més, la prospecció sociolingüística és tan costosa d'obtenir com contingent i efímera la seua vigència. Una enquesta sociolingüística ofereix una imatge construïda, pròpiament un retrat robot més que no una fotografia, de la societat enquestada. O més ben dit de la representació estadística resultant. Tot acceptant la fiabilitat de la mostra, el qüestionari i el procediment de tabulació estadística utilitzat, quina vigència es pot garantir a una enquesta determinada? Quin marge d'extrapolació permet?

Expressades aquestes cauteles, caldrà afegir tot seguit que les enquestes són imprescindibles i que és molt més dolenta la manca de dades que l'eventual sobreabundància d'aquestes. Ara bé, aquesta situació, l'excés de dades, no s'ha donat mai en el cas valencià. Més aviat hem patit de tot el contrari, d'una sequera d'informació fiable sobre els indicadors d'ús social de la llengua. Una insuficiència calculada i exasperant. Dit altrament, els governs valencians han invertit poc en prospecció sociolingüística directa, particularment durant els mandats de dreta (Bodoque 2009), fruit del que es pot considerar una "contraplanificació lingüística" premeditada (Pradilla 2011).

Les enquestes oficials sobre competències i usos públics del valencià disponibles es remunten a 1985, poc després, doncs, de promulgar-se la LUEV. Des d'aleshores, el ritme de la prospecció ha estat sotmés a la voluntat política del govern de torn, amb uns resultats ben desiguals. Així el 1992 i 1995 hi hagué noves onades prospectives, però des del 1995, amb l'arribada del PP al govern valencià i fins el 2015, en què en fou desplaçat, no s'impulsà cap estudi institucional, tret del que es feu per iniciativa de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) el 2004 (Ros Pardo 2005).

Les dades oficials més recents són del 2015. En efecte, en aquell any es va fer una enquesta ambiciosa, que seguia el plantejament i metodologia de l'enquesta sobre la situació social del valencià encomanada per l'AVL l'any 2004.

L'enquesta de 2015 abraçava una mostra de 6.691 entrevistes personals, que es van passar distribuïnt el territori valencià en 6 regions: comarques d'Alacant, eix Alcoi-Gandia, comarques de València, comarques de Castelló, València i àrea metropolitana i regió castellanoparlant, dividida en dues àrees discontinües, la subregió Requena-Sogorb i la subregió d'Oriola. És un treball tècnicament impecable: vistes les dimensions de la mostra, el marge d'error estadístic era del +/- 1,2% per al conjunt ponderat i del +/- 3% per a cadascuna de les regions delimitades. L'interval de confiança era del 95,5 % (DGPLGM 2015).

L'enquesta aporta moltes dades correlacionant les variables típiques d'edat, sexe, estatus socioeconòmic, adscripció ideològica, lloc de naixement, lloc de residència, temps de permanència al territori valencià, nivell d'estudis, àmbit d'aprenentatge o transmissió de la llengua, percepció subjectiva sobre la vitalitat etnolingüística del valencià... Òbviament no podem glossar-ne les xifres de manera ponderada. Ara bé, podem intuir una certa tendència en la sèrie històrica de 1985 a 2015. Considerem aquestes tres dècades com una unitat històrica, als efectes d'avaluar-ne la dinàmica sociolingüística. Agafem com a indicadors les quatre competències lingüístiques bàsiques, les passives (comprendre i llegir) i les actives (parlar i escriure). Referenciem-les totes quatre amb el nivell superior, és a dir, considerant el percentatge de parlants que no sols entenen i llegeixen bé el valencià, sinó que declaren parlar-lo amb fluïdesa i correcció i escriure'l igualment amb solvència. Les dades resultants es plasmen en la taula següent:

Competències lingüístiques en valencià	1985	2004	2015
Entenen tota mena de missatges sense restriccions	75,5%	75,9%	44,1%
Parlaven de manera fluïda en tots els contextos	59,5%	53,0%	33,0%
Llegien tota mena de textos sense dificultat	28,6%	47,3%	28,0%
Escrivien tota mena de textos amb correcció	8,7%	25,24%	20,2%

Ja hem dit que les dades valen el que valen i que les sèries numèriques s'han d'avaluar a la vista de les reserves que hem manifestat més amunt. Podem acceptar que els enunciats signifiquen el mateix cada vegada que es fa una enquesta i que els enquestats ajusten les respostes a la realitat del seu comportament i percepció lingüístics. Però és evident que els parlants que contesten en cada enquesta no són els mateixos, ni ho és el conjunt de la població: el total d'habitants en cada tall cronològic i la composició demolingüística dels grups de referència. Tot plegat, és la noció mateixa de sèrie històrica que pot quedar en entredit quan les reserves metodològiques ultrapassen la congruència de les dades. Perquè a tenor dels resultats de l'enquesta de 2015, el retrocés en els quatre indicadors bàsics respecte de l'enquesta de 2004 apunta cap a una involució sociolingüística sense pal·liatius, que no es correspon ni amb alguns dels indicadors d'ús en l'escala local, ni amb la percepció de vitalitat subjectiva que manifesten molts parlants en relació al decenni com a explicació dels retrocs alguns analistes han vist el pes de la nova immigració, que s'intensifica en la darrera dècada del segle XX. Ara bé, fa l'efecte que aquesta hipotesi no ha estat validada per recerques empíriques suficients.

Vist que la via del coneixement objectiu, fonamentat en dades, acusa limitacions intrínseques, considerem les aproximacions de tipus qualitatiu. Ja hem avançat que "conflicte" és una de les nocions clau en la comprensió de la realitat sociolingüística valenciana. Doncs bé, cinquanta anys ens separen de la publicació del llibre *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglòssiques* (1969), de Rafael Ll. Ninyoles, una obra cabdal per a comprendre la realitat sociolingüística valenciana. En realitat el sociòleg valencià no fou el primer a parlar de "conflicte lingüístic". Fou un altre sociòleg nascut també al cap i casal, Lluís V. Aracil, qui el va introduir, conjuntament amb el terme connex de "normalització lingüística", en un treball primerenc del 1965. Però el primer desenvolupament aprofundit d'aquesta noció es troba en l'estudi de Ninyoles. Fent servir referents teòrics de la sociologia contemporània, Ninyoles proposava una metodologia inèdita per a la comprensió dels problemes socials del llenguatge, o, si capgirem l'ordre d'enunciació, dels problemes lingüístics de la societat. Ho feia amb una voluntat d'aproximació científica. Ninyoles plantejava la necessitat de superar els esquemes interpretatius nascuts de la submissió

lingüística dels valencians. I encetava un corrent de crítica sociolingüística, la sociolingüística del conflicte, que havia de fornir instruments conceptuals per a la praxi del valencianisme polític i per a la planificació lingüística. Instruments i estratègies que, amb convicció i resultats desiguals, com hem insinuat, aplicaren els governs autonòmics des de 1982.

Val a dir que l'estudi de Ninyoles era fill del seu temps. Com tantes altres societats, la valenciana ha experimentat uns canvis profundíssims. Fa mig segle era una societat a mitjan industrialitzar, amb molts tics de les comunitats tradicionals agràries, sotmesa a un règim autocràtic implacable i ancorada tecnològicament en l'era de la comunicació analògica. Avui, malgrat totes les reserves que hi posem, és una societat dinàmica, moderna, integrada en una democràcia parlamentària, inscrita en el context de les societats opulentes, permeable als fluxos migratoris, amb mancances, tensions i desequilibris socioeconòmics indubtables, que encara els reptes de l'era del ciberespai amb un capital humà prou sòlid. Avui, la societat valenciana és més heterogènia, més plural i diversa que no ho era fa cinc dècades. El marc interpretatiu que va traçar Ninyoles en aquest llibre cabdal conserva gran part de la seua vigència. Però no és adequat per a descriure les interaccions socials i sociolingüístiques que es deriven d'una societat que ja no es pot entendre des de la polaritat de la diglòssia substitutiva. El paisatge sociolingüístic de pobles i ciutats ha canviat. En algun sentit, el paper hegemònic de l'espanyol s'ha pogut reforçar en l'esfera pública. Però el valencià també ha guanyat en visibilitat social. I en tot cas el panorama de la comunicació s'ha fet més complex per la concurrència de tres factors interdependents:

1) La realitat demolingüística, enriquida pels moviments migratoris, sobretot en la dècada 1998-2008, la mobilitat social induïda per la crisi economicofinancera i, en proporció menor, els fluxos turístics.

2) El progrés tecnològic, que imposa nous formats de comunicació digital i determina que les coordenades de temps i espai, suports òtics de la realitat social construïda, adquiren ara com ara un valor relatiu, enfront de la

deslocalització d'activitats i processos productius o de la dispersió cronològica dels hàbits de producció, consum i oci.

3) Les exigències del sistema productiu, que demana dels treballadors una més gran competència professional, comunicativa i lingüística. En efecte, induïdes per les directrius que dimanen de les institucions europees, i també per la lògica del mercat productiu, les empreses exigeixen que els seus empleats acreditin aptituds tecnològiques, destreses comunicatives i coneixements d'idiomes moderns, sobretot d'anglès. Aquesta exigència sovint excedeix les necessitats reals atestades i està quasi sempre per damunt de les possibilitats de formació que hagen pogut acumular els treballadors.

Tot plegat, podem parlar d'una societat on el multilingüisme s'ha instal·lat com una realitat *de facto* i sobretot com un *desideratum* que, ben assolit, depara múltiples possibilitats de desenvolupament personal i col·lectiu. Però en tant que objectiu individual i grupal, l'assoliment d'una societat multilingüisme implica un esforç ingent, que si es gestiona de manera indeguda pot provocar ansietat i estrés emocional.

Una adequada fixació dels usos lingüístics exigiria repassar les diferents parcel·les de la construcció social de la realitat. Una tal operació és, per les mateixes raons que hem donat en parlar de les enquestes, logísticament difícil i metodològicament efímera. A més a més, el fet mateix de plantejar-se una enumeració del que hi ha i del que no hi ha en aquesta llengua que compartim amb el lector és un símptoma intrínsec de l'anomalia sociolingüística que gravita sobre tots nosaltres. Renunciem, doncs, a fer aquest recorregut i remetem el lector als webs de l'Observatori del valencià (observatoridelvalencia.com) i de la Xarxa Cruscat. Coneixements, usos i representacions del català (<https://blogs.iec.cat/cruscat/>). Dedicarem, però, un comentari a l'àmbit mediàtic, en raó de la seua rellevància sociolingüística.

Com havia passat uns anys abans a Catalunya, la implantació de la RTVV a l'octubre de 1989 fou saludada com una fita històrica en el desenvolupament de les potencialitats que contenia la LUEV. De fet, es considerà la fita més important després de la implantació del valencià en el sistema educatiu valencià,

que trobava en les emissions del nou ens un ll complement eficaç a l'acció docent del professorat. Aviat es va veure que la televisió valenciana es mouria en l'ambivalència que caracteritzava altres àmbits de les polítiques públiques en relació a la llengua. És cert que la RTVV generà uns certs hàbits de consum televisiu i radiofònic en valencià i que associà la visibilitat pública del valencià a determinats productes altament populars. Tanmateix, invocant el mapa lingüístic consagrat per la LUEV, les emissions anaren ampliant el percentatge concedit al castellà, alhora que definien un estil de llengua que accentuava el localisme i perseguia vocables i expressions de la llengua comuna, reputats com a no valencians. Mentre els informatius tractaven d'estendre un registre de llengua formal adient al registre mediàtic, determinats programes d'esbargiment feien seus els pitjors elements de l'humor bròfec i carrincló, associat als estereotips barroers de la cultura popular. No cal dir que la identitat del mitjà es decantà envers aquesta imatge, molt empitjorada durant els mandats de la dreta. Els nivells d'incúria estètica, manipulació ideològica i corrupció en el saqueig dels recursos públics arribaren al paroxisme en els anys precedents a la clausura de l'ens públic, al novembre de 2013 (Flors i Climent 2013).

Amb l'adveniment del canvi polític del 2015, es planteja la reobertura de l'ens públic sobre noves bases legals, corporatives i de procediment. La plataforma multimèdia À Punt veia la llum a la primavera del 2018. En els cinc anys d'aturada mediàtica, el panorama de la comunicació havia canviat notablement. Els canvis en les formes de la producció i el consum, la concurrència de les xarxes socials, la transformació dels formats, la crisi de legitimitat informativa o l'imperi de les mentides informatives (*fake news*), la concentració de l'oferta en mans de grups i plataformes monopolistes, la degradació de la funció informativa en un món dominat pels paràmetres de l'espectacle i la sobreexplotació dels professionals, la utilització de l'àmbit mediàtic com a camp de batalla política sense regles... Vet aquí algunes de les raons que expliquen per què, quan a penes ha passat un quinquenni, resulta tan difícil que les emissions de la Corporació Valenciana de Mitjans de Comunicació puguen obrir-se pas entre la sobreabundància d'oferta i la fragmentació de la demanda. A tots aquests factors s'afegeix la necessitat

de trobar una veu pròpia, una identitat televisiva plural i diferenciada. Un estil de televisió que supere el compendi de clixés pseudoantropològics reunits en la sèrie de producció pròpia de més èxit en la darrera etapa de RTVV, *L'alqueria blanca*. Un producte que amalgamava el populisme estètic, els prejudicis ideològics i l'equidistància lingüística, sense un fil conductor clar.

Segona part
POSSIBILITATS I LÍMITS
DEL MARC NORMATIU

L'extensió o la retracció de l'ús de la llengua estan directament relacionades amb el conjunt de regulacions legals que l'afavoreixen o, per contra, l'inhibeixen. Les línies generals del marc normatiu que empara l'ús públic del valencià són ben conegudes, però paga la pena d'esbossar-ne ara i ací el perfil. La promulgació de la Constitució Espanyola de 1978 posava les bases per a una reorganització de l'Estat, adient a les exigències del capitalisme avançat i equiparable als fonaments jurídics de les societats europees de l'entorn. Es tractava d'implantar els principis de l'Estat de dret, tot enllaçant amb la tradició del constitucionalisme hispànic. Es recuperava així un principi fonamental en la definició de les societats polítiques des de la Revolució francesa, d'acord amb el qual l'Estat modern es configura sobre la llengua del dret, i dels drets i, al seu torn, ha de regular els drets de les llengües.

La Constitució del 1978 era la segona, després de la republicana de 1931, que abordava de manera expressa la regulació sociolingüística de l'Estat. Com se sap, dins el títol primer del text constitucional, l'article 3.1 estableix el rang oficial de l'espanyol com a llengua comuna, de coneixement obligatori a tot l'Estat, i al·ludeix a la diversitat lingüística d'aquest, en tant que patrimoni a protegir (3.3). Però no diu quantes llengües diferents de l'espanyol hi ha, ni les esmenta pels seus noms propis i, per bé que els atorga també rang d'oficialitat als seus territoris respectius, remet als Estatuts privatis i no en prescriu de manera expressa l'obligatorietat. Així doncs, com s'han encarregat de glossar diversos especialistes al llarg del temps (Tasa, 2016; Tasa i Bodoque, 2016), les insuficiències d'aquest pilar normatiu que es la Constitució vigent constitueixen una hipoteca que s'arrossega en la resta de l'ordenament normatiu.

La indefinició onomàstica es trasllada a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana (1982), que en el text reformat de 2006 encara afegeix més ambigüïtat legal. Si d'una banda reconeix que el *valencià* és la llengua pròpia dels valencians, fa servir en diferents passatges el sintagma *idioma valencià*, que es presta a interpretacions equívokes, per tal com indueix a considerar la substantivitat individuada de la parla autòctona, deslligada de la resta de l'àrea lingüística. L'Estatut de 2006 consagra l'AVL com a "institució normativa de l'idioma valencià". A més a més, defuig prescriure el 13 requisit lingüístic en l'accés a

la funció pública i es limita a dir que “la llei establirà els criteris d’aplicació de la llengua pròpia en l’Administració i l’ensenyament”.

Les modificacions que en matèria de regulació lingüística va afegir el text estatutari de 2006 es produïen quan feia més de vint anys de la promulgació de la Llei d’ús i ensenyament del valencià, la LUEV, que aprovaren les Corts valencianes reunides a Alacant el 23 de novembre de 1983, amb l’abstenció dels diputats la dreta, aleshores representada per la formació Alianza Popular. La LUEV va nàixer sota el signe de la controvèrsia. Era una norma que es veia amb recel, fins i tot dins del partit socialista que la impulsà. La LUEV no satisfieia les expectatives dels sectors valencianistes, que aspiraven a una regulació similar a l’aprovada aquell mateix any al Principat, la Llei de normalització lingüística de Catalunya (Pitarch 1984). Les crítiques se centraven sobretot en la incapacitat per a resoldre el problema onomàstic, en l’escassa ambició prescriptiva i en la consolidació d’un mapa lingüístic, on els territoris de predomini castellà quedaven aïllats, en lloc d’integrar-se en una visió holística del conjunt valencià.

Però no es pot negar que la LUEV anava molt més lluny en matèria de drets lingüístics del que esperava una molt àmplia part de la societat valenciana, després de segles d’emmordassament, ignorància, obscurantisme i minorització. Els activistes que a les acaballes del franquisme feien pintades amb el lema “Parlem Valencià” no podien intuir que a penes vuit anys després de morir el dictador les coses serien ben diferents. Que hi hauria una Generalitat Valenciana, i que una llei aprovada per les Corts autonòmiques no sols despenalitzaria l’ús públic del valencià, sinó que el portaria a les aules, a les institucions i a les pantalles de televisió (Cortés 1995). Cal tenir la perspectiva històrica suficient per a reconèixer el canvi substancial. En tot cas, l’anàlisi de les polítiques lingüístiques que s’han desenvolupat durant vora quatre dècades ha de tenir com a fil conductor la referència a aquesta norma, que ha pautat, de vegades en una mena de tapís invers, la realitat sociolingüística valenciana. Generacions de valencians joves s’han pogut formar i bastir la seua trama vital i professional sota l’esperit de la LUEV. Fóra injust negar-ho. Tot i això, hi ha analistes que en fan un balanç desfavorable i parlen fins i tot de llei de desús (Allioli 2008).

La constatació que la LUEV ha estat una referència molt important en el camí de la recuperació del valencià no naix d’una visió autocomplaent. De la mateixa manera que no es pot negar l’avanç que comportà la LUEV, s’ha de reconèixer que, 36 anys després de promulgar-se, la llei d’Alacant s’ha incomplert *in extenso* en tots els àmbits i tots els 14 territoris (Pitarch 2005). Els incompliments i les negligències s’encetaren ja durant el mandat socialista (1983–1994) i s’agreujaren durant les dues dècades de governs de dreta (1995–2015), en què es van registrar centenars de casos de vulneració dels drets lingüístics, dins del que, com ja hem dit, algun observador perspicaç considera una planificació inversa o contraplanificació.

Una menció particular mereix el desplegament normatiu que ha regulat la incorporació de la nostra llengua al sistema educatiu. L’ensenyament del valencià i en valencià és sens dubte l’àmbit en què l’aplicació de la LUEV ha donat fruits més esponerosos des de 1983, any en què s’implantà l’estudi del valencià a tot el sistema públic. Prèviament, des de 1977–78, un pla experimental havia permès la introducció limitada del valencià a les aules. L’ensenyament ha donat una visibilitat social a la llengua de manera directa. D’això són responsables milers de docents esforçats, que han format generacions d’escolars, des de l’educació infantil a la universitat. Els índexs de competència i ús han augmentat sobretot pel treball de l’escola, secundat per la responsabilitat de moltes famílies. Val a dir, de nou, que el suport de les institucions ha variat d’acord amb les circumstàncies polítiques de cada mandat. Justament per a reivindicar el dret d’ensenyar i educar-se en valencià va nàixer una organització com Escola Valenciana. Federació d’associacions per la llengua, que ha tingut un paper d’allò més rellevant en la defensa del valencià. Nascuda de la societat civil i dels col·lectius de mestres abnegats, Escola Valenciana ha vinculat llengua i renovació pedagògica, ha estat vigilant davant les agressions polítiques i ha influït en el canvi d’actituds que ha permès la “revernacularització” de moltes famílies (Montoya i Mas 2011).

En les dues dècades darreres, el debat sobre la regulació normativa de l’espai educatiu s’ha centrat en el seu caràcter multilingüe. En efecte, com en la resta d’àmbits de la socioesfera, l’educatiu s’ha fet ressò de l’avanç cap a una societat global multilingüe. Avui ningú no discuteix que l’escola s’òbriga a diverses

llengües d'instrucció, tot partint de les dues oficials. Ningú no qüestiona que els ciutadans han de posseir un bagatge de competències comunicatives i lingüístiques el més ampli possible. El que es debat és la intencionalitat política que subjau determinats models educatius, que fan servir la introducció de l'anglès com a argument per a reforçar la minorització del valencià. Com sempre, en la diatriba política al voltant de les llengües de l'educació es mobilitzen altes dosis de manipulació informativa, prejudicis, interessos de classe i pseudoarguments científics, al servei del tacticisme polític i del desgat del contrincant (Tasa & Bodoque 2016).

Però tornem a la pedra angular de la legislació lingüística. Podem demanar-nos si la LUEV té encara recorregut polític i legislatiu. D'ençà que es va produir el canvi polític a la primavera del 2015, des de diferents instàncies de la societat civil valenciana s'han alçat veus demanant un nou marc normatiu que empare les actuacions en favor del valencià. La idea central que nuclea aquesta reivindicació és l'*equitat lingüística*. Com que les paraules són molt importants, caldria fer un esforç divulgatiu que precisés l'abast d'aquesta noció, que no equival del tot al seu sinònim "igualtat lingüística". Un tractament equitatiu per a una llengua que sobreviu encara en un panorama d'evident minorització social implica mesures de discriminació positiva. El debat, però, encara es troba en una fase incipient i no sembla que els impulsors de la iniciativa hagen pogut reunir el suport necessari per a incloure-la en un lloc preferent de l'agenda política valenciana.

Vistos els equilibris que ha de fer l'actual govern de la Generalitat Valenciana, en un entorn d'extrema volatilitat i amb la pressió afegida del context polític espanyol i de l'internacional, no pareix fàcil aconseguir el consens necessari per a canviar el marc normatiu. Probablement la idea dominant és que la LUEV va estar "descongelant-se" durant la legislatura anterior, i que, tot i ser una norma que no satisfà a ningú, encara pot donar suport legal a moltes iniciatives d'extensió del valencià. És ara, doncs, quan es pot emprar sense les restriccions polítiques del passat, quan se'n pot extraure la substància nutrícia que fins ara no s'havia pogut degustar. Caldria, per tant, avaluar molt bé el cost que tindria derogar la LUEV i promoure l'aprovació d'un nou text que, superant les limitacions de la llei d'Alacant, instaurés la noció d'equitat lingüística. Potser això fos

encetar una disputa política, social i parlamentària que, amb la voluntat de fer-nos avançar, obrís un nou escenari estèril de soroll mediàtic, diatribes, i enfrontaments estèrils, de resultat incert.

Tercera part
LA DEFINICIÓ
ONOMASTICOIDENTITÀRIA
D'UN PAÍS DUAL EN ORIGEN

Hem al·ludit en la presentació d'aquestes reflexions a les dualitats constitutives de l'espai valencià. Entre aquestes destaca la dualitat lingüística originària. En efecte, la conquesta 16 cristiana de les terres avui valencianes es va concebre en època de Jaume I com un projecte colonitzador per a compensar la noblesa aragonesa, exclosa de la incorporació de les Balears a la corona. El rei conqueridor mirà de neutralitzar la iniciativa i afavorí la intervenció de colons catalans, que en els dos segles posteriors a la conquesta esdevingueren la majoria del contingent repoblador cristià. A grans trets es pot afirmar que els aragonesos ocuparen les zones d'interior del regne, en tant que els pobladors catalans foren predominants en la capital i la franja litoral. Amb el temps, la dualitat etnicojurídica inicial es decantà a favor de l'element català, de tal manera que hi ha constància que al segle XVI ciutats com Xèrica, Sogorb, Bunyol o Aiora podien comunicar-se amb les autoritats regnícoles en el valencià de l'administració foral. Això passava en el nivell de la comunicació pública. Potser també era normal en el terreny de la comunicació privada, en els contactes interpersonals. Tinguem en compte que la percepció de la distància interlingüística era molt menor abans de la impremta del que ho serà arran de l'artefacte perfeccionat per Gutenberg. En tot cas, la frontera lingüística interna no quedarà fixada fins molt més tard de la conquesta del segle XIII (Ferrando & Nicolás 2011).

Els moviments de població continuaren durant l'època moderna. L'expulsió dels moriscos ocasionà buits de població que es compensaren parcialment amb colons mallorquins instal·lats a tota la Marina i en alguns indrets de la Safor. Més al sud, durant la fi del segle XVII i primeries del XVIII, els processos repobladors del cardenal Belluga a la Vega Baja del Segura canviaren la feso-mia lingüística de les comarques valencianes. En una ciutat tan important com Oriola, el valencià quedà desplaçat per la llengua dels repobladors murcians. Fet i fet, la dualitat lingüística valenciana és un fenomen molt més recent que no sembla.

Com se sap també, fins i tot el nom mateix de la llengua que fem servir els valencians com a pròpia és objecte de controvèrsia enconada. La denominació que pertocaria usar en raó dels fets de la història a què hem al·ludit amunt és *català* o *llengua catalana*. De fet, en molts documents valencians del període

clàssic es dona aquest nom a la llengua amb absoluta naturalitat. Però el nom *català*, o el sintagma equivalent *llengua catalana*, susciten, referits a la nostra manera de parlar i escriure, una prevenció enganyosament espontània des de temps immemorial. En efecte, ens podem demanar per què davant aquest apel·latiu hi ha una gamma de reaccions que van des del refús visceral a la incomoditat, passant pel dubte, l'estranyesa o el temor. No es tracta d'una situació anàloga a la que es plantegen els castellanoparlants, que generalment poden optar, tret de denominacions localistes aïllades, entre els termes *español* o *castellano*. Cap dels dos és innocu; però cap dels dos té les fortes implicacions ideològiques que planteja entre nosaltres haver de triar (la perífrasi d'obligació ja marca un biaix explicatiu determinant) entre *valencià* o *català* per a designar la llengua que parlem.

La bona qüestió és que els valencians, en virtut del complex de criollisme de què han parlat els historiadors, ens vam acostumar des de la fi del segle XIV, si més no, a identificar la nostra parla com a valencià, de manera habitual i en tots els contextos, i de vegades *llengua valenciana*, que és una expressió més equívoca. Abans de fer servir aquest designador n'havíem usat d'altres (*romanç, pla, vulgar*) per a diferenciar-lo del llatí que empraven eclesiàstics i escrivans. I des del segle XVI i fins ben entrat el segle XX, una minoria de lletraferits es referien a la llengua literària que compartíem amb catalans i baleàrics com a *llemosí* o *llengua llemosina*. Com veiem, una qüestió de noms embullada, complexa, carregada d'implicacions i d'emotivitat.

Ben mirat, el nom del nostre territori no és menys problemàtic que el nom de la llengua. És també conegut com ha estat de nociu el fet de no disposar d'un corònim propi desvinculat del nom de la ciutat de València, centre aglutinador de l'espai nostrat des de la romanització i en els estadis posteriors. Com ja hem insinuat, la centralitat física de la ciutat de València, estesa sobre la plana central del corredor litoral, ha condicionat els intercanvis de tota mena d'ençà que tenim notícies històriques. Ja devia ser així en l'època ibèrica, abans de convertir-se en una fundació romana. I no s'alterà gaire amb visigots i musulmans, malgrat la fragmentació del poder de les taifes. Arran de la conquesta cristiana s'accentuà la macrocefàlia de la capital. De fet, la denominació històrica durant tota l'època foral és la de "Ciutat e Regne de València".

Lluny de moderar-se, aquesta hipertròfia del centre respecte de la perifèria s'accentua en l'època contemporània, amb l'establiment de la divisió administrativa provincial i la incorporació a les noves demarcacions d'extensos territoris castellans que no havien pertangut al Regne de València a l'època foral. L'altiplà de Requena-Utiel s'agregà a la nova província de València i una part important del marquesat de Villena, amb aquesta ciutat, s'integrà en la d'Alacant. Per contra, la vila de Cabdet, segregada del regne valencià des de la Nova Planta, no hi ha retornat mai.

Durant segle i mig, la compartimentació provincial ha tingut efectes molt nocius per a la cohesió territorial i identitària de la societat valenciana. Ha afeblit el sentiment de pertinença i ha alimentat les rivalitats localistes, en detriment d'una afirmació col·lectiva. D'altra banda, els polítics han jugat de vegades a desarticlar l'espai valencià i han llançat projectes desmembradors, amb el tòpic del "sudeste español", que no han acabat quallant més per la manca de racionalitat econòmica o logística de la idea que per consideracions d'índole sociològica. I tot això ha passat a l'ombra de la ciutat de València, que ha viscut mirant-se el melic, incapaç d'obrir-se a la resta del país. Val a dir que també la hipertròfia onomàstica de la capital s'ha usat com a pretext per a emparar determinades accions disgregadores arreu del país.

Si ha canviat el paisatge físic valencià, molt més ha variat el paisatge humà dels nostres pobles i ciutats. Com en tantes altres societats occidentals, els moviments migratoris han constituït una oportunitat i un desafiament. Una ocasió de reforçar el creixement capitalista i de pal·liar el baix creixement vegetatiu autòcton. I un repte a les possibilitats d'integrar les poblacions nouvingudes en els patrons culturals i sociolingüístics de la societat d'acollida. En el terreny del contacte de llengües, els migrants de l'època del *desarrollismo* salvatge heretaren l'esquema del conflicte lingüístic descrit i interpretat per Ninyoles, en el sentit de reforçar la via coactiva de la castellanització de postguerra. Dit altrament, el pes de la migració castellana (andalusa, aragonesa o manxega) coadjuvava a la pèrdua de la transmissió intergeneracional d'un sistema incapaç d'integrar lingüísticament els nouvinguts. El cas valencià contrasta amb el que s'esdevingué a Catalunya, on l'assimilació lingüística relativa funcionà com a

palanca de promoció social, fenomen no exempt de contradiccions i debats (Candel 1974).

Dins els moviments migratoris de la contemporaneïtat, la tercera onada s'encetà a primeries de la darrera dècada del segle XX, arran de l'enfosa-ment del sistema socialista. Els perfils d'aquesta immigració recent eren molt més heterogenis i complexos, per raons diverses: diversitat de procedències, de situacions personals, de referències simbòliques, de bagatges i capitals culturals...L'espai valencià no disposava d'un teixit prou porós en matèria de transmissió lingüística com per a imposar la llengua pròpia, per la força de la naturalització social d'un idioma: perquè és el que parla tothom i resulta necessari per a viure-hi. Si les actituds, els hàbits i els comportaments dels valencianoparlants s'enfonsaven majoritàriament en els esquemes de la diglòssia substitutiva, no calia esperar que la llengua de referència per als nou-vinguts, la que aprenien i miraven de transmetre als fills nascuts ací, no fos una altra, si més no en les aglomeracions urbanes, que l'espanyol (Piqueras Infante 2005 i 2007).

L'epígraf d'aquest apartat recorda que venim d'una dualitat primigènia, que els avatars històrics han modulats i transformat a fons. Aquestes transformacions, de l'espai, de les poblacions humanes, de les formes de vida, han arribat tan lluny en el seu descabdellament generacional que avui costa de reconèixer-les als carrers. La penetració de l'anglès en la vida diària és un fet inapel·lable. Només cap parar l'oïda per a constatar que en les activitats banals de cada dia entrem en contacte amb desenes de paraules i expressions de la llengua anglesa, o més ben dit d'una varietat d'anglès transnacional i mediàtic que traspua pertot arreu: en els negocis i l'economia, en els usos alimentaris, en la ciència i la tecnologia, en l'esport, la música i els espectacles... La dualitat primigènia es podia representar en l'espai com una línia que unia dos pols i era idèntica per a tothom, dins una població prou homogènia. El multilingüisme hodiern traça polígons (triangles, quadrats, pentàgons...), en una superfície variable, on les referències s'adapten a grups múltiples, i de vegades fins i tot a individus singulars.

Quarta part

**ELS DEBATS RELATIUS AL CONTROL
LINGUÍSTIC I LA NORMATIVITZACIÓ**

Si el nom de la nostra varietat lingüística i el del territori on es parla són polèmics en si, en alguns cercles i tribunes de comunicació no resulta menys apassionada la discussió sobre les formes de la llengua. Discussió que pot saltar al carrer i, amalgamant ignorància, prejudicis i biaix ideològic, dur a qüestionar les formes del valencià que fa servir el professorat en els centres escolars o el que prescriuen els llibres de text de qualsevol nivell educatiu (Mas 2008). Però més que perdre'ns en els debats sobre variants formals, geosinònims i llistes de paraules proscrietes en algun mitjà de comunicació (n'hi ha casos coneguts i documentats), preferim recordar a grans trets en quins termes es va produir l'establiment de la normativa de la llengua i quines implicacions va tindre aquest procés per a la salut del valencià.

Com hem dits més amunt, la nostra és una llengua amb un passat i un present marcats per la dialèctica entre universitat i diversitat, entre els lligams cohesionadors i els perills de fractura, entre l'amenaça d'extinció i la voluntat d'afirmació col·lectiva. De les tres grans regions que compartimenten la nostra àrea idiomàtica, és a Catalunya on al darrer segle el sentiment d'afecció a la llengua ha articulat els discursos i les pràctiques sociopolítiques i culturals. En les conjuntures favorables, amb una visió oberta i proactiva. En els contextos més difícils, amb un sentit de tancament resistencial. Però sempre escrivint una història d'avanços i retrocessos, que ha servit de model, tan inspirador com de vegades contradictori, a la resta de l'àrea lingüística.

Els fils conductors d'aquesta història recent s'entrellacen en una trama densa, en la qual podem identificar dos processos interdependents: l'extensió de l'ús social de la llengua i l'establiment d'una normativa lingüística referencial. El primer se sol designar amb el terme *normalització lingüística*, una designació equívoca que, com veurem, ha quedat en gran part superada per la complexitat de les societats contemporànies. El segon s'identifica amb l'etiqueta *normativització* i de vegades es confon amb *standardització*, que és en realitat el procés d'homogeneïtzació dels usos orals i escrits a partir de l'establiment d'una norma.

Fet i fet, l'acceptació d'una norma lingüística de referència s'ha obert camí al nostre país enmig de notables dificultats. Les mateixes que hagué de superar

el reconeixement públic de la llengua històrica, que passà de la invisibilitat i la persecució oberta a la despenalització i la tolerància restringida, tal i com hem destacat en parlar del marc normatiu.

El procés normativitzador té unes fites i uns noms propis. Com és ben sabut, la institucionalització d'una normativa ortogràfica per a la llengua comuna, base imprescindible de tot procés de normativització, s'inicià a Catalunya, a partir dels treballs de Pompeu Fabra i la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), i amb l'acció codificadora d'unes elits intel·lectuals i polítiques, vinculades al catalanisme polític interclassista. La reforma del català modern s'encetà amb l'ortografia i prosseguí amb la normativa morfosintàctica i amb la fixació del lèxic culte. Superada la resistència d'alguns detractors de la norma, aquesta s'imposà amb el suport de les institucions, amb la complicitat de periodistes, funcionaris, docents i creadors de llengua, que contribuïren a una incipient estandardització, estroncada pel parèntesi de la contesa civil i la brutal persecució franquista.

Amb la restauració democràtica i l'establiment d'un nou marc de convivència i de nous referents legals conferí noves possibilitats al desenvolupament normatiu i estandarditzador del català. Partint de l'autoritat lingüística de l'IEC en el pla normatiu, la política lingüística se sustentava en els tres pilars institucionals: l'ensenyament, l'administració i els *media* de titularitat pública. Sobre aquestes bases, el mercat, en tots els sectors, el món de la comunicació i la cultura i el conjunt del sistema social havien de ser permeables a la difusió de la llengua, que, si no hegemònica, aspirava a competir amb l'espanyol en peu d'igualtat.

El cas valencià reproduceix, en una escala reduïda i amb especificitats conflictives, aquesta dualitat de línies. En el terreny de la normativització s'ha de consignar que una minoria d'escriptors valencians adoptaren ben aviat la normativa ortogràfica de Fabra. La tendència unitarista guanyà adeptes i al desembre de l'any 1932, un nodrit grup d'intel·lectuals valencians subscrigueren l'acord ortogràfic conegut com a Normes de Castelló (Pérez Moragón 1982). En virtut de l'acord subscrit a la capital de la Plana, l'espai valencià s'adheria, salvaguardant algunes peculiaritats, a la norma comuna en la representació escrita de la llengua. En les dècades posteriors, reconeguts gramàtics (Carles Salvador,

Manuel Sanchis Guarner, Josep Giner, Enric Valor) adaptaren el fabrisme a les peculiaritats de la morfosintaxi i el lèxic valencians. L'objectiu era harmonitzar les exigències de l'estàndard amb els usos parlats genuïns.

Entre les acaballes del franquisme i els primers anys de la restauració democràtica, amplis sectors de la societat valenciana sentien la necessitat de trencar amb la misèria moral, l'asfíxia cultural i l'opressió política de la dictadura. Com a Catalunya, les reivindicacions polítiques incloïen la voluntat que la llengua històrica dels valencians assolís la dignitat pública que li havia estat negada des de la Nova Planta. Els programes polítics dels partits oposats al règim no solien passar de declaracions genèriques, però hi havia una aspiració prou àmplia en aquest sentit. Sobretot entre els grups d'un valencianisme incipient, molt influït pel pensament de Joan Fuster (Viadel 2009, 2012, Archilés 2012), que necessitaven també en aquest punt el suport de formacions polítiques més grans.

Ara bé, en la mesura en què el centre-esquerra assumí la defensa del valencià, i dels símbols amb què s'associava, les estructures supervivents del franquisme i els grups socials nostàlgics del règim, temorosos de perdre prerrogatives, es revoltaren contra aquesta reivindicació i crearen com a pantalla la pugna per la identitat i els símbols. S'erigiren a la força en els autèntics dipositaris de la valencianitat i de la tradició lingüística genuïna. L'esquerra i el valencianisme, per contra, pretenien imposar una identitat i una llengua espúries, foranes. El fantasma de l'enemic colonitzador i la seua penetració quintacolumnista estava servit, com a boc expiatori que servia per exorcitzar els dimonis interns i contribuir a la mobilització social. El consens s'havia trencat i la reivindicació dels drets lingüístics per al valencià esdevingué motiu de discòrdia entre els sectors més dinàmics i els estaments retardataris, que es negaven a compartir el poder amb la nova classe política. Havia nascut un conflicte sociopolític que separà els valencians a propòsit dels noms, símbols i identitats que els expressen. Un contenciós llarg, inacabat i estèril, que de vegades s'identifica erròniament amb el terme "conflicte lingüístic valencià" i que alguns mitjans passaren a denominar, també de manera inexacta, "Batalla de València" (Cucó 2002, Pérez Moragón 2010, Flor 2011).

La construcció de l'autonomia valenciana s'esdevingué sota els efectes d'aquest conflicte sociopolític, que va inhibir i desactivar bona part de la voluntat de canvi i de les energies socials que s'hi invertiren. De la mateixa manera que el *Tejerazo* de febrer de 1981 fou un colp d'Estat frustrat, que tanmateix triomfà en certa manera limitant els processos de descentralització administrativa de l'Espanya autonòmica i forçant la promulgació de la LOHPA, la mal anomenada "Batalla de València" serví per a igualir les aspiracions de canvi social i transformació sociolingüística, constrenyí els subjectes polítics en la lluita que dirimien per conquerir el poder social i simbòlic i imposà unes noves regles de joc, amb un repertori simboliconomàstic, del qual l'anticarismàtica denominació "Comunitat Valenciana" ha estat des de llavors la pedra angular.

Aquesta pugna ideològica ha condicionat l'agenda política valenciana durant les darreres quatre dècades. Si acceptem les implicacions d'aquesta metàfora imperfecta, podríem dir que ambdós bàndols contendents en la batalla hi obtingueren una victòria pírrica. En efecte, amb la propaganda anticatalanista la dreta mira d'erosionar el centre-esquerra, representat pel PSPV-PSOE. Tot i això, aquest partit, amb el lideratge de Joan Lerma, pogué governar al capdavant de la Generalitat Valenciana durant una dècada llarga, amb grans dosis de claudicació simbòlica, començant pels elements consagrats en l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana de 1982 (nom polític, bandera, himne) i la renúncia a desenvolupar bona part del programa de foment del valencià que incloïa la LUEV.

Com ja hem vist, aquesta norma ha estat "congelada" durant les dues dècades d'hegemonia de la dreta, que governà incorporant al seu bagatge ideològic, i a gran part de la seua pràctica política, l'anticatalanisme modulats durant el conflicte. Ara bé, els successius governs autonòmics del Partido Popular, tot i l'ampli suport electoral, no han pogut evitar l'impacte favorable de l'ensenyament del valencià i l'escolarització en valencià, emparats en la LUEV i el desplegament normatiu iniciat en l'etapa socialista. En tot cas, el sentiment d'anticatalanisme visceral induït és un fenomen social recidivant, amb derivacions polítiques, que no està extingit del tot. Ben al contrari, resorgeix de tant en tant i s'utilitza com a element d'*agit-prop*, encara que la seua rendibilitat electoral siga més que qüestionable.

Amb el teló de fons del fals conflicte lingüístic s'entén la dificultat que durant dècades hi hagués una autoritat lingüística reconeguda i acceptada per tothom. La immemorial querella onomàstica impedia acceptar el nom comú de la llengua. I la prevenció atàvica, o el refús militant per part del secessionisme, feien igualment inviable reconèixer la jurisdicció de l'IEC en terres valencianes. De tal manera que amb la restauració democràtica fou més fàcil imposar corònim i símbols col·lectius i definir un marc de drets lingüístics mínims que no precisar a qui competia la potestat normativitzadora sobre el valencià. Més d'una dècada després de la promulgació de la LUEV, calia optar entre l'autoritat normativa o la desregulació que ens abocava a l'anomia social (Pitarch 1996).

Un confús dictamen del Consell Valencià de Cultura va avalar el projecte de crear una Acadèmia Valenciana de la Llengua, que les Corts Valencianes aprovaren per llei el 1998. Després de llargues negociacions per a configurar-la, l'AVL quedà constituïda el 2001. Quasi dues dècades després, no és fàcil fer un balanç del que ha representat la institució. El fet que ostente la potestat normativa sobre el valencià, si més no en l'àmbit de les administracions públiques valencianes, tal i com reconeix l'Estatut d'Autonomia reformat de 2006, ja és motiu intrínsec de controvèrsia. I ho és que, en virtut d'aquesta atribució i d'unes dotacions pressupostàries prou generoses, l'AVL estenga l'àmbit d'actuació al foment de la llengua o a la recerca, activitats que desenvolupen, per definició, els gestors de la política lingüística i les universitats, respectivament.

Però és en el seu àmbit connatural, el de la codificació normativa, on la controvèrsia sobre el que ha fet l'AVL és més punyent. En totes les obres normatives que ha publicat destaca el caràcter calculadament ambigu. En efecte, vist en conjunt, el corpus normatiu de l'AVL no s'allunya en allò essencial de l'unitarisme fabrila adaptat a l'espai valencià. És a dir, continua i sanciona les obres consolidades des de les Normes de Castelló i bona part del treball dels gramàtics esmentats. Però alhora emfasitza l'ús de les solucions ortogràfiques i morfosintàctiques regionals en detriment de les solucions unitàries. I, sobretot en el domini del lèxic, prescriu com a normatives formes marcadament locals. L'AVL sembla ignorar la diferència entre norma escrita i llengua parlada i el caràcter equívoc

de la norma. Aquesta s'elabora en qualsevol llengua de cultura pensant sobretot en els usos escrits. Així, una mateixa frase s'escriu d'una sola manera, dins l'àmbit comunicatiu de la llengua de referència, però les seues realitzacions orals, en la pronúncia espontània o en la lectura en veu alta, permeten tanta dispersió en accents regionals o locals com varietats dialectals integre la llengua en qüestió.

En definitiva, l'actuació pública de l'AVL, sobretot per mitjà del seu corpus normativitzador, entranya el risc del tancament endogàmic del valencià dins del seu àmbit politicoadministratiu i la pèrdua de connexions de tota mena amb la resta del domini lingüístic comú. Dit altrament, els implícits que hi ha en la codificació de l'AVL i el seu caire regionalista comporten "un procés d'individuació que retroalimenta la minorització creixent de la varietat valenciana en el seu territori històric" (Pradilla 2011: 34).

Cinquena part
**ALGUNES CONSIDERACIONS
AL VOLTANT DE LA POLÍTICA
LINGÜÍSTICA VALENCIANA**

Del panorama que hem esbossat a grans trets es desprenen algunes consideracions i suggeriments per a la planificació lingüística. No estem desvetlant res que no es puga identificar en la bibliografia existent, o que no es puga contrastar amb l'experiència directa d'un observador interessat a modificar la realitat sociolingüística. D'entrada, cal plantejar la feina pendent amb plena consciència que la tasca de pedagogia social no s'acaba mai. No s'han de sobrevalorar ni la formació cultural efectiva ni els coneixements lingüístics dels ciutadans. Anys d'ignorància, desinformació i manipulació mediàtica han reforçat la difusió dels prejudicis, els estereotips negatius i, en general, les actituds desfavorables a una extensió del multilingüisme que situe el valencià en un espai central dins el sistema de la comunicació pública. Davant d'aquesta constatació ens atrevim a fer tres suggeriments, abans d'entrar en les línies d'actuació.

1. Destaquem, en primer lloc, que una de les premisses "pedagògiques" que hauria d'inspirar les campanyes de promoció del valencià és la voluntat de despolititzar-lo, en el bon sentit de l'expressió "despolititzar". És a dir, transmetre la idea que dels incentius a l'ús de la llengua pròpia no s'hauria d'inferir una intencionalitat política expressa, i menys encara partidista, per tal com la identitat lingüística, la identitat cultural i la identitat política són tres dimensions identitàries que només se superposen parcialment, però no tenen un abast coincident. Cadascun d'aquests conjunts integra repertoris d'elements propis, que només s'intersecten en una certa quantitat. Així, per exemple, la defensa del valencià pot fer compatibles la consciència de la unitat idiomàtica i l'acceptació del nom "científic" de *llengua catalana*, amb una identitat política estrictament valenciana, dins la ciutadania espanyola i europea. Aquesta consciència d'unitat idiomàtica supraregional, i d'identitat política d'abast regional, encara es pot harmonitzar amb el reconeixement que hi ha un patrimoni de cultura popular tradicional amb molts elements comuns a baleàrics, principatins i valencians. De la mateixa manera que hi ha un substrat de cultura popular de masses que, en múltiples formats, comparteixen milions i milions de persones arreu del món, més enllà de les divisòries polítiques o lingüístiques. Això, que dit així resulta una constatació pedestre de pur òbvia, no es trasllada fàcilment al terreny de l'acció política, ni als comportaments banals de cada dia.

L'activisme valencianista ha insistit molt en la normalitat lingüística com a objectiu a assolir. De fet, des d'aquell text seminal d'Aracil del 1965 ja al·ludit que ens referim al procés de cerca d'un presumpte status de normalitat per a la llengua com a *normalització lingüística*. La idea de normalitat es presta a múltiples qüestionaments conceptuals. Més enllà d'aquest debat, però, l'ús dels termes (*normalitat*, *normalització*) planteja un dilema d'impossible resolució, perquè, d'alguna manera, posar l'èmfasi en l'anomalia li dona carta de naturalesa; però no abordar-la, la reforça encara més. En tot cas, l'objectiu és aconseguir que parlar en valencià en públic, si més no en un context de predomini social del castellà, deixe d'estar connotat i no represente un gest polític *per se*. La paradoxa és ara que la política a favor del valencià siga buidar-lo d'aquella afirmació política intrínseca que encara conserva.

2. El segon suggeriment que ens sembla peremptori formular és que, en matèria de política lingüística, es tracte el conjunt del País Valencià com una sola unitat d'actuació. Un dels retrets més punyents que podem formular a la LUEV de 1983 és que consagra el mapa lingüístic valencià usant la frontera lingüística com a mur de separació i no com a interfície que permet comunicar el que hi ha a banda i banda de la isoglossa, la qual no deixa de ser tan "imaginària" com qualsevol frontera política. Com recorda el sociòleg Lluís V. Aracil a qui ja hem esmentat, la pell dels humans és la nostra frontera natural més immediata. La pell ens delimita el cos i el protegeix d'agressions. Però és també el dispositiu sensorial amb què sentim, explorem el món, ens atansem als altres per a expressar afecte i rebre'l, buscar escalf i donar-ne, etc. Destaquem un exemple en aquest sentit, el d'articular un país per damunt de les divisòries de llengua. Es tracta de l'actuació modèlica que, des del 1994, du a terme l'Associació Cívica per la Llengua "El Tempir" d'Elx, en favor de la revalencianització de les comarques del nostre migjorn. L'excel·lent documental que El Tempir va promoure el 2017 *Ser a la frontera sud* és un testimoni de la complexitat d'actituds davant la llengua que coexisteixen en aquestes contrades del migdia valencià. I és també un cant abrandat a l'esperança que, tot i la prostració secular, alguna cosa és bellugant en aquesta pell meridional de la llengua.

Fet i fet, ho direm amb una expressió molt rebregada. Una de les grans assignatures pendents que tenim els valencians és integrar en un sol disseny de país les comarques valencianes que parlen castellà. Això, és obvi, val tant per a les que parlen varietats de base castellanoaragonesa, els parlars *xurros* de la Serrania, l'Alt Millars, la vall d'Aiora o la Canal de Navarrés, com per a les que empen un castellà molt similar al de la Manxa (Utiel, Requena) o al de Múrcia (Alt Vinalopó, Vega Baja). El sud del país mereix atenció particular pel pes demogràfic que es concentra en l'eix Alacant-Elx-Oriola. Recuperar la ciutat d'Oriola i la seua comarca, tan castigada per inundacions devastadores, per a l'orgull legítim de ser valencians hauria de ser un objectiu prioritari d'una política lingüística integral que busque suturar fractures.

3. Finalment, la tercera consideració és que cal ser congruent amb el principi que en la promoció del valencià no es pot deixar perdre ningú i que totes les veus, incloses les discrepants, particularment les discrepants, són indispensables per a ordir una xarxa de complicitats, disposar d'arguments eficaços i compartir recursos de qualsevol tipus. Fins i tot d'aquells que ens agradeixen podem aprendre. Cal una mínima dosi de generositat que ens permeta escoltar, analitzar la dissonància cognitiva i extraure'n l'aprenentatge proactiu (Conill 2016). La cultura política imperant es basa en l'aïllament i exclusió del contrincant. És en aquest sentit que, com hem insinuat adés, la reivindicació del valencià s'hauria de despolititzar, a fi que es pugua percebre com un objectiu de consens, més enllà de la política de partits, on poden confluïr tots els grups socials, les institucions i les formacions polítiques, els sindicats o les associacions de tota mena.

Sisena part
**LES INSÀNCIES EMISSORES
DE MISSATGES
FAVORABLES AL VALENCIÀ**

Les iniciatives a favor del valencià s'han de concebre i dissenyar de manera plural, sense excloure ni negligir cap canal d'actuació. Aquesta idea genèrica apareix en el *Llibre Blanc de l'ús del valencià II* (Ros Pardo 2008), que delimitava àmbits d'actuació (família, administracions públiques, ensenyament, món jurídic, comunicació, llibre, espectacles, cançó, immigració, món associatiu, món festiu, confessions religioses, economia i noves tecnologies). Ha transcorregut més d'una dècada des de la publicació d'aquest referent, les dades del qual no s'han actualitzat.

Les actuacions s'han de produir en tres esferes d'incidència pública, que de més gran abast a més petit són:

1) Les institucions públiques: organismes de la Generalitat Valenciana, diputacions, ajuntaments i, eventualment, govern central. Ací caldria seguir l'empremta de la campanya *Sempre teua, la teua llengua*, implementada per la Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme de la Generalitat Valenciana, o les accions que engenga periòdicament la Diputació de València.

2) Les formacions polítiques i les entitats acadèmiques (universitats públiques i privades) i associatives de rang superior, amb una afiliació alta (clubs de futbol, corporacions i col·legis professionals, ateneus).

3) Les entitats menors de la societat civil (societats esportivorecreatives, agrupacions musicals, festives, associacions de veïns).

Es tracta d'assumir les implicacions d'un fet elemental, recollit en la dita popular *Tota pedra fa paret*. En efecte, qualsevol estímul, qualsevol aportació individual o col·lectiva pot ser útil i ha de ser ben rebuda, d'acord amb el principi sociològic que el tot social és més gran que la suma de les parts. Un esment destacat mereix l'esforç que es pot fer en el nivell de les relacions interpersonals més planeres. Els valencianoparlants, si més no aquells que tenen una certa consciència de lleialtat lingüística haurien de fer-la efectiva en totes les circumstàncies que puguen. Això comporta tant l'ús habitual de la llengua pròpia en totes les instàncies de relació en què el benefici lingüístic supere

el cost personal. A més, caldria potenciar aquelles iniciatives que ens poden fornir recursos emocionals per a fer front a les situacions de claudicació o dissonància cognitiva. Contextos en què deixar de parlar valencià no facilita la comunicació i a més provoca frustració i lesiona l'autoestima (Suay i Sanginés 2010).

Les xarxes de relació social són bàsiques per a crear una trama d'afecció i solidaritat envers la llengua. Els parlants amb més grau de compromís i disponibilitat poden aplicar-hi per mitjà de fórmules com el voluntariat lingüístic, el suport als grups de conversa o els tàndems lingüístics. Però no cal formar part de cap col·lectiu o associació que faça explícita l'adhesió a la llengua per a contribuir-hi d'una manera o altra. La clau es troba en la voluntat i en la capacitat de participar en el canvi d'actituds.

En efecte, es tracta de contribuir positivament a l'erradicació dels prejudicis que impedeixen avançar en l'ús del valencià. En les dècades centrals del segle passat, Kurt Lewin, un psicòleg alemany radicat als Estats Units a causa de la persecució nazi, va posar les bases de la psicologia social científica. Lewin va estudiar els requisits i les fases que regulen el canvi d'actituds en els grups socials. Partia de la premissa que només es podia comprendre bé una realitat social si es pretenia canviar-la. Així va diferenciar tres estadis en tot procés de canvi. En el primer, que ell anomenava de descongelació, calia desmantellar les creences i les pràctiques que es consideraven inadequades. Era l'estadi més ardu, atés l'arrelament dels hàbits quotidians. En un segon estadi, les certituds del vell sistema s'enfonsaven, cosa que creava malestar i confusió. El tercer estadi s'encetava quan començaven a cristallitzar noves conviccions i pautes de conducta. Lewin en deia recongelació i comportava un aprenentatge dolorós, per tal com calia interioritzar i reestructurar pensaments, actituds, emocions i percepcions nous, que substituïen els caducs.

L'observació de Lewin tenia una utilitat pràctica. Els Estats Units havien entrat en guerra contra les potències feixistes. A la reraguarda, les dones es van incorporar de manera molt activa a l'esforç bèl·lic. Però calgué vèncer moltes de les seues prevencions pel que feia a la indumentària de treball a les fàbriques, a les feines que hi havien de realitzar o als hàbits alimentaris que tot plegat exigia

l'economia de guerra. Ací va intervenir Lewin, dissenyant programes i experiments que ajudaren a abandonar els prejudicis femenins, substituïts per una actitud proactiva en la mobilització nacional. Lewin va observar que les dones s'hi implicaven molt més quan participaven en grups de discussió que debatien sobre les noves directrius i valors que volia impulsar el govern. Si només rebien instruccions, encara que fos en xarrades formals divulgatives, els resultats no eren tan bons. Calia que s'hi implicassen, que mirassen d'experimentar les novetats i de compartir informació entre elles.

Hem reportat la figura i l'obra de Lewin perquè marquen un camí a seguir. Tota l'enginyeria social que psicòlegs, economistes i experts en màrqueting han estat dissenyat durant dècades arranca dels treballs seminals d'aquest sociòleg, segons el qual no hi ha res més pràctic que una bona teoria. Cal, doncs, seguir l'exemple de Lewin i mirar d'acostar-lo al nostre context i als nostres objectius.

Setena part
**ELS ÀMBITS D'ACTUACIÓ EN
LA PROMOCIÓ DEL VALENCIÀ**

La batalla de la llengua s'ha de guanyar en dos grans àmbits: d'una banda, el món de la comunicació social (*media* convencionals i món virtual, el món de les xarxes socials; de l'altra realitat del territori, a la ciutat de València i la seua àrea d'influència. Ja ens hem referit a la peculiar configuració de l'espai valencià, tant física com "mental", és a dir, simbòlica i percebuda. La hipertròfia del cap i casal sobre la resta del país és un fet incontrovertible, que avalen el pes de la tradició històrica, l'estructura física i administrativa del territori, el teixit productiu i el volum d'activitat econòmica, la demografia i els intercanvis personals... (Cucó ed. 2013). La situació sociolingüística de la ciutat de València és encara, malgrat els esforços esmerçats en el darrer quinquenni, d'una escassa presència del valencià en la comunicació diària. Segons el darrer baròmetre de l'Ajuntament de València, de setembre del 2019, només un 1,3% de la població empadronada a la ciutat utilitza el valencià com a llengua de relació habitual. La batalla de València no és la que es va registrar entre 1976 i 1983 enfrontant catalanistes i secessionistes sinó la que s'ha de lliurar per tal de sumar adhesions molt diverses a la defensa efectiva del català com a llengua referencial.

Però els àmbits no són només físics. Podem reconèixer-ne d'altres, on s'ha de treballar per a estendre la presència social del valencià. Sens dubte un d'ells és l'àmbit de la recerca. Des de fa uns anys, la DGPLGM dedica recursos públics a fomentar les investigacions originals que permeten avançar-hi, dins d'uns eixos de recerca determinats. Però aquestes línies haurien de respondre a una planificació més ambiciosa, amb una perspectiva de llarg i mitjà termini. Hauria estat útil, doncs, dissenyar una mena de pla estratègic de recerca per a disposar d'un coneixement rigorós i actualitzat de la realitat sociolingüística. Caldria canalitzar aquest pla per mitjà del Consell Social de les Llengües, instituït pel Consell de la Generalitat Valenciana el juny de 2018.

Confeccionar-lo en col·laboració amb universitats, instituts comarcals i de recerca, entitats cíviques i fundacions privades o *think tanks* que tinguen l'anàlisi de la realitat social valenciana com a objecte d'estudi i intervenció.

En aquest pla estratègic de recerca hi ha molt feina pendent. Només en donarem un tast per a acabar. La idea de sumar adhesions en pro del consens

a favor del valencià està implícita en un concepte que s'ha anat difonent en els darrers anys: el de *multilingüisme autocentrat* (Castelló 2015, Trenzano 2017). Com molts altres conceptes, aquest pot resultar problemàtic en la seua congruència nocional, però és plenament eficaç per tal de difondre una idea complexa com la que hem anat descrivint en aquestes pàgines. En efecte, amb aquest concepte operatiu es busca conciliar l'assumpció del multilingüisme de la nostra societat amb la voluntat que el valencià hi ocupe un lloc preeminent, esdevinga la referència central en l'espai de la comunicació pública. Indagar sobre aquest concepte, posar-lo en relació amb nocions anàlogues sorgides dels estudis socials, la politologia, l'etnografia de la comunicació o altres disciplines afins és una de les múltiples perspectives que s'hauran d'explorar en els anys a venir, en el camí de retornar a la llengua els valors de cohesió, retrobament i concòrdia que mai no hauria d'haver perdut.

BIBLIOGRAFIA

APARICI, Artur; CASTELLÓ, Rafael (dirs). *Els usos lingüístics a les universitats públiques valencianes*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2011.

ARCHILÉS, Ferrán. *Una singularitat amarga. Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana*. Catarroja: Afers, 2012.

BODOQUE, Anselm. *La política lingüística dels governs valencians (1983-2008). Un estudi de polítiques públiques*. València: Universitat de València, 2009.

BOIRA, Josep Vicent. *La Commonwealth catalano-valenciana. La formació de l'eix mediterrani al segle XX*. Barcelona: Columna, 2010.

BOIRA, Josep Vicent. *València, la tormenta perfecta*. Barcelona: RBA, 2010.

CANDEL, Francesc. *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1974.

CASTELLÓ, Rafael. "Multilingüisme autocentrat, una estratègia que obre portes", *Revista Futura*, 29, 10-13, Universitat de València., 2015.

CONILL, Josep. "La "política lingüística" del govern valencià I i II", *La Veu*, 8 i 10 de setembre, <https://www.diarilaveu.com/veu/48739/la-politica-linguistica-del-governvalencia-cronica-dun-desgavell-i> i <https://www.diarilaveu.com/veu/48743/la-politicalinguistica-del-govern-valencia-cronica-dun-desgavell-i-ii>, 2016.

CORTÉS, Santi. *València sota el règim franquista (1939-1951)*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

CUCÓ, Alfons. *Roig i blau. la transició democràtica valenciana*. València: Tàndem, 2002.

CUCÓ, Josepa, ed. *La ciudad pervertida. Una mirada sobre la València global*. Barcelona: Anthropos, 2013.

Direcció General de Política Lingüística i Gestió del Multilingüisme de la Generalitat Valenciana. *Coneixement i ús social del valencià. Enquesta 2015. Síntesi de resultats*. València: Conselleria d'Educació, Cultura, Investigació i Esports, 2015.

FERRANDO, Antoni; NICOLÁS, Miquel. *Història de la llengua catalana*. Barcelona: UOC, 2011.

FLOR, Vicent. *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*. Catarroja: Afers, 2011.

FLOR, Vicent. *Societat anònima. Els valencians, els diners i la política*. Catarroja: Afers, 2015.

FLORS, Borja; CLIMENT, Vicent, eds. *Adéu, RTVV: crònica del penúltim fracàs de la societat valenciana*. València: Universitat de València, 2013.

MAS, Josep Àngel. *El morfema ideològic. Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*. Benicarló: Onada, 2008.

MOLLÀ, Toni. *La desconexió valenciana*. València: Universitat de València, 2014.

MONTOYA ABAT, Brauli; MAS I MIRALLES, Antoni. *La transmissió familiar del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2011.

NICOLÁS, Miquel. *La història de la llengua catalana. La construcció d'un discurs*. València/Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

NINYOLES, Rafael LI. *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. València: Tres i Quatre, 1969.

OLEZA, Joan; SIRERA, Josep Lluís. *Història i literatures*. València: Institució Alfons el Magnànim, 1985.

PARDINES, Susana; TORRES, Nathalie. *La política lingüística al País Valencià. Del conflicte a la gestió responsable*. València/Barcelona: Fundació Nexa, 2011.

PÉREZ MORAGÓN, Francesc. *Les Normes de Castelló*. València: Eliseu Climent editor, 1982.

PÉREZ MORAGÓN, Francesc. *Himnes i paraules. Misèries de la transició espanyola*. Catarroja: Afers, 2010.

PIQUERAS INFANTE, Andrés. *La identidad valenciana. La difícil construcción de una identidad colectiva*. Madrid: Escuela Libre/IVEI. Edicions Alfons el Magnànim, 1996.

PIQUERAS INFANTE, Andrés, coord. *Mediterrània migrant: les migracions al País Valencià*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2005.

PIQUERAS INFANTE, Andrés; JIMÉNEZ, Natacha; SOTO, Grisela, eds. *Mediterrània migrant II. I Jornades Medimigra*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2007.

PITARCH, Vicent. *Reflexió crítica sobre la Llei d'ús i ensenyament del valencià*. València: Eliseu Climent, 1984.

PITARCH, Vicent. *Control lingüístic o caos*. Alzira: Bromera, 1996.

PITARCH, Vicent. "20 anys de la Llei d'Alacant", a Alcaraz Ramos, Manuel, Ferran Isabel i Josep Ochoa Monzó, coords, *Vint anys de la Llei d'Ús i Ensenyament del valencià*, Alzira: Bromera, 23-50, 2005.

PRADILLA, Miquel Àngel. *La tribu valenciana. Reflexions sobre la desestructuració de la comunitat lingüística*. Benicarló: Onada, 2011.

PRADILLA, Miquel Àngel. *La catalanofonia. Una comunitat dels segles XXI a la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2015.

ROS PARDO, Honorat, coord. *Llibre blanc de l'ús del valencià II. Iniciatives per al foment del valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2008.

SANCHIS, Vicent. *Valencians, encara. Cinquanta anys després de Joan Fuster*. Barcelona: Proa, 2012.

SUAY, Ferran; SANGINES, Gemma. *Sortir de l'armari lingüístic. Una guia de conducta per a viure en català*. Barcelona: Angle, 2010.

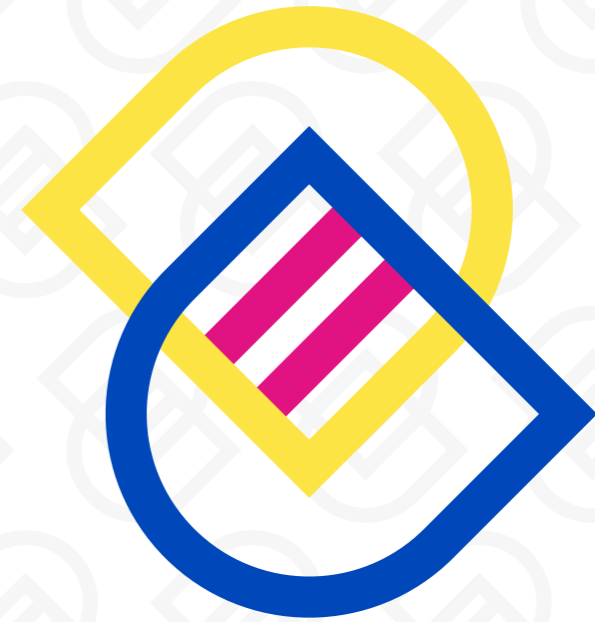
TASA, Vicenta. *Drets lingüístics i ordenament constitucional. Seguretat lingüística vs jerarquia lingüística. Un estudi comparat de Suïssa i Espanya*. Tesi doctoral, Universitat de València, 2016.

TASA, Vicenta; BODOQUE, Anselm. *Poder i llengua. Les llengües de l'ensenyament al País Valencià*. València: Fundació Nexa, 2016.

TRENZANO JUAN, Rubén. "El multilingüisme autocentrat com a estratègia de la política lingüística valenciana", a Manent Tomàs, Jordi, coord., *La nova articulació catalana-valenciana-balear*. Barcelona: Revista de Catalunya, 2017.

VIADÉL, Francesc. *No mos fareu catalans! Història inacabada del blaverisme*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2009.

VIADÉL, Francesc. *Valencianisme, l'aportació positiva. Cultura i política al País Valencià (1962-2012)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2012.

**Càtedra de
Drets Lingüístics**

